

CANAN

Peyami Safa

Öykü Bedia Hanım; eşi Lami Bey, erkek kardeşi Şemseddin, kardeşinin karısı Perihan, babası Abdolvahap Bey ve hizmetkarları ile İstanbul Boğazında, yalıda yaşayan görmüş bir ailedir. Annesini uzun seneler evvel kaybeden Bedia'nın hayatında her şey yolunda giderken, kocası Lami'nin, uzak akraba olan bir ailenin dul kızı Canan ile cemiyet hayatında sıklıkla görüşmesi, kadının dillere destan güzelliğinin yanında, oldukça da davetkar tavırlarıyla, kocasının evden uzaklaşması, Bedia'nın yaşamını bedbaht etmiştir. Bedia, çaresizce evliliğini toparlamak için girişimlerde bulunsa da, Lami her türlü yaklaşımı, ricayı geri çevirmiştir. Bir süre sonra, Lami Bedia'yı boşamış, çıkabilecek dedikodulara, karısının ve ailesinin geçireceği büyük hüsrana aldirmaksızın, kısa süre içinde Canan'ı nikahına almıştır. Canan, Şakir Bey isminde, İstanbul'da saygın bir ailenin evlatlık kızıdır, Şakir Bey ve eşi Renknaz Hanım, hiçbir zaman O'nu kendi çocuklarından ayrı tutmamış, sevgisini ve servetini Canan'a adamıştır. Bedia ve Canan'ın evleneceğini duyan Şemseddin, kalbi zaafiyeti olan bir adamdır, kız kardeşi Bedia'ya bu izdivacın kendisini yakacağını, Canan ile uzun zamandır ilişkisi olduğunu, maddi ve manevi kaybının tarifsizliğini itiraf eder. Bir süre sonra da Şemseddin ölür. Bedia ve babası Abdolvahap Bey, geçirdikleri birbirinden büyük acılarla yıkılırlar, ancak, evin babaannesi Ferhunde Hanım, torunu Bedia'ya boynundaki, koruma muskasını zorla verir. Kadın bu muskanın kesinlikle bozulan her şeyi düzeltereğine, gidene geri getireceğine inanmaktadır. Bedia, çaresizlik içinde, hayata küskün beklemeye başlar. Lami ise, karısının büyük aşkı ve güzelliği ile büyülenmiş, Canan'ın bitmek tükenmek bilmeyen istekleri ve hırsları ile borçlanmaktadır. Günün birinde eskiden beri tanıdığı cemiyet hayatından yakın olduğu Müsteşar Orhan Bey'in karısı ziyaretine gelir. Kadın, kocası ile karısının uzun süreden beri ilişkisi olduğunu, Canan'ın kendisi ile evlenince bu yasak ilişkinin biteceğinden umutlandığını, fakat hala devam ettiğini anlatır. Lami, kendisine sunulan kanıtlara inanmıştır, ancak, Canan'ı sorguladığında, karısına yine yenik düşer, herkesin karısının güzelliğini kışkırdığını düşünür. Bir süre sonra, Müsteşar Orhan Bey'in karısı daha kati kanıtlarla Lami'ye gelir, bu sefer kendisine de kızmaktadır, Orhan, karısının Lami'ye gitmesine sinirlenmiş, kadını dövmüştür, en vahimi de boşamak istemektedir. Lami, artık karısının sadakatsizliğinden emindir, fakat gene de Canan'ın her istediğini yapmakta, boyunu aşan masraflarını seve seve karşılamaya çalışmaktadır. Günün birinde Canan'ın, Lami'nin yakın arkadaşı olan Selim'le de ilişkisini öğrenir, arkadaşını sorguladığında Selim her şeyi kabul eder, ancak, sebepsiz bir pişkinlik içindedir, O'na göre bilerek iffetsiz bir kadınla evlenmenin nihai sonucu bu gibi ihanetlerdir. Lami ve Canan yaşantısına devam ederken, ansızın evlerine kılığı bozuk, Çerkesçe şivesi anlaşılmayan yaşlı bir kadın gelir. Kadının dilini anlamadıklarından Şakir Bey'in çerkes eşi Renknaz Hanım'ı tercüme etmesi için eve çağırırlar. Renknaz Hanım, onlara gelen kadının Canan'ın gerçek annesi olduğunu, kadının kızını kocasının zoruyla saraya evlatlık verdiğini anlatmaktadır. Kadın kızı Canan'ı ne kadar bağrına basmak istese de, Canan kötü kılıklı kadıncağızı hor görür. Evde bir oda verir, ancak, odadan çıkmasını istemez, misafirlere görünmesini ise kesinlikle yasak eder, zaman zaman da kadını tartaklayarak yüzünü gözünü kan içinde bırır. Kadın gördüğü her türlü kötü muamele ve aşağılanma karşısında üzüldü, ezilir, kızının gerçek ismi olan Ayşe'yi söyleyerek, Çerkesçe "Bana...sana ne yaptı?" diyerek isyan eder. Lami, kadının haline acır, oldukça iyi davranır. Kadın birgün Lami'ye; kızıyla eve gelen konukları Ali'nin ilişkisini anlatmaya çalışır. Artık Lami, her şeyi anlamıştır. Karısının yanına hiddetle gider. Canan'ın boğzını var gücüyle sıkır, ancak Canan hiçbir korku emarasi göstermez, birden kadının burnundan kanlar boşalınca kadını bırakır. Canan kendine gelince Lami'ye saldırarak ondan bir et parçası koparınca, Lami'nin yüzü kan içinde kalır, Canan'ın annesi çıkan patırtıdan dehşet içinde odaya girip Lami'nin kanlı suratını gördüğünde kızı ile boğuşmaya başlar. Ansızın demir karyolaya bir kafatası çarpar. Kadın kızını öldürüp ortadan kaybolur. Lami, yaşadıklarını düşünür, geçirdiği büyük ihanetlerin neticesinde bu katilin kendisi olmasını arzu etmektedir. Bir süre sonra Canan'ın gizli çekmecelerini kendisine verdiler. Burada, Canan'ın bulunduğu erkeklere yazılmış pusulalar ve yüklü bir servet vardır. Lami, hala hırsından ve öfkesinden acı çekerken dostları Bedia'ya gitmesini tavsiye ederler. Lami, Bedia'nın reddeceğini düşünür, velhasıl gitmekten de benliğini alıkoyamaz. Eski oturduğu yalıya vardığında Abdolvahap Bey'in güzel bahçesi tarumar olmuş, ev ıssızlığa çekilmiştir. Gene de şansını bir denemek ister. Bedia'yı bulur. Aradan geçen bir sene içinde Bedia yaşlanmış, solmuştur, ama Lami kendisine dönmek istediğini bildirince, eski kocasını yeniden kabul eder.

Temalar

İhanet Aldatmak, hem kişiyi, hem de karşısındaki insanları perişan hale sokar

Vicdansızlık İnsanların karşısındakilere acımaması, empati kurmaması kötü sonuçlar verir.

Aşk Sarhoşluğu Gerçekler gözünü kapatarak yaşanan aşk, kişilerin akıl sağlığını, düşünce yeterliliğini bozabilir.

Kişiler

Canan Küçük yaşında, saraya evlatlık olarak verilmişken, Şakir Bey Ailesinin himayesine bırakılan, sarı saçlı, mavi gözlü,güzelliği ile herkesi kendisine hayran bırakan dul bir kadındır.

Bedia Abdulvahap Bey adındaki, görmüş, dindar bir adamın kızıdır. Lami Bey ile mutlu bir evliliği varken, kocası tarafından Canan için terk edilir.

Abdulvahap Bey Bedia'nın babasıdır, karısını uzun yıllar önce kaybetmiş, kendisini dine ve çocuklarına adanmıştır.

Şemseddin Bedia'nın erkek kardeşidir. Perihan Hanım ile evlidir. Canan ile yasak ilişkiye girer. Canan'ın eski kayınbiraderi ile evlenmesi üzerine zaten zayıf olan kalbi bu acıya dayanamaz ve vefat eder.

Şakir Bey Canan'ı evlatlık olarak himayesine almış babasıdır. Kızı kendi çocuğu gibi sevsede gizli bir hayranlığı ve zaafiyeti vardır.

Ferhunde Hanım Abdulvahap Bey'in yaşlı, felçli annesidir.

Renknaz Hanım Şakir Bey'in eşidir, otuz yılı aşkın süredir evliliği olsa da, kocasına hala aşiktir.

Perihan Şemseddin'in eşidir. Kocasını zaman zaman aldatmıştır.

Zerrin Şemseddin'in küçük kızıdır.

Gülşen Dadı Bedia Hanım'ın evlerinde kırk seneden fazladan beri çalışan emektar hizmetkardır.

Hizmetçi Perver Bedia Hanım'ın evinde çalışan, beş kez evlenip boşanmış,boş boğaz kadın.

Faik Şakir Bey'in oğludur.

Selim Lami'nin arkadaşıdır, Canan ile ilişki içindedir.

Ali Lami'nin arkadaşıdır, Canan ile gizli münasebetleri vardır.

Müsteşar Orhan Şakir Bey'in köşküne sıkı sık misafirlige gelir, Canan ile ilişkisi vardır.

Müsteşar Orhan Bey'in Karısı Kocasının Canan ile gizli münasebetlerinin farkındadır, Lami'yi defalarca uyarmaya çalışır.

Eleni Canan'ın Ermeni hizmetkarıdır, hanımın her türlü sadakatsizliğini örtbas eder.

Mahmure Hanım Canan'ın bitişik komşusudur.

Tekirdağ'lı Ethem Lami'nin eski okul arkadaşıdır.

Çerkes Anne Canan'ın annesidir. Kocasını zorla kızını evlatlık vermiştir. Kocasını öldürdüğü her şeyini, kızını bulmak umuduyla satmıştır.

Canan (Ahlaksız)

Karakter Ailesinin saraya evlatlık olarak verdiği Canan, lüks ve gösteriş içinde büyürken, Şakir Beylerin konağına teslim edilmiş, güzeller güzeli bir kızıdır. Genç yaşında dul kalan Canan, saraydan alıştığı gösteriş merakı ve savurganlığı sürdürmüştür, son derece süslü ve bakımlı olmayı hayat felsefesi haline getirmiştir.Sinsi tabiatı ile; hilecilik, çapkınlık, kurnazlık ve vicdansızlık kendisi için oldukça kolaydır.

Aktiviteler Canan güzelliği uğruna epey zaman harcar, oldukça bakımlıdır. Ahbapları ile boğazda sandal gezileri yapar, adalara gitmeyi sever,evde kaldığı vakitlerde ise kitap okuyarak gününü geçirir. Ancak, Canan'ın en hoşlandığı, erkeklerle kaçamak buluşmalardır.

ÖRNEK ANILAR

Bakımlı Canan, "Dünyalar Güzeli" olarak tasvir edilmeye alışkın bir kadındı. Fakat, Canan, aynı zamanda güzelliğine bakımı ve özeni ile de güzellik katıyordu. "Küçükken hiç bebekle oynamazmış,daima aynanın karşısında, hep saçlarıyla yüzüyle uğraşır, kırtırmış."

Süslü Canan, saray şatafatı ve usülleri ile yetişmişti. Her şeyin abartılısını ve sıradışı olanını sever, kendisine de yakıştırdı. "Canan dokuz, on yaşına gelince, tıpkı yetişmiş bir kadın gibi, dehşetli süs, mücevher meraklısı olmuş. O yaşta gözlerini süzer, gizlice yüzüne pudra, allık sürermiş"

Çapkın Canan'ın aşk maceraları, cemiyet hayatında konuşuluyor, herkes O'nun evli olsa bile, kimseye sadakat duyamayacağını biliyordu. "Mezara kadar süren aşklar yoktur. Hem de Canan'ı düşün: Zanneder misin ki, Lami'ye ebediyen sadık kalır?"

Sinsi Bedia, erkek kardeşi Şemseddin'in Canan'a olan aşkını ve münasebetlerini dinlayınca hayrete düşüyor, Şemseddin'in karısının bile, Canan'ın hareketlerinden ve sinsiliğinden kuşkulanamamış olmasına şaşırıyordu. "O fattan, bizzat kendisi bana ümit verdi. Aramızda, iki ay evveline gelinceye kadar, gizli bir mukavele vardı. Bana bir çok vaadlerde bulundu, Lami ile münasebeti için ona daima sitem ediyordum, 'Bunun hiç ehemmiyeti yok...neticesiz bir şey...nafile uğraşılıyor'diyordu. Ben inanmıyordum. Teminat istedim. Birgün birlikte adaya gittik. O, adayı çok sever...şaşarsın Bedia: Gayet samimi, canını veriri gibi samimi, bana kendini bıraktı. Beni sevdiğini söyledi. O kadar inandırıyor ki, düşün, ben vesveseli bir insanım, nasıl kandım? Şaşıyorum. O günden sonra, bir ay sevinçten delirdim. Ona birçok fedakarlıklar yaptım. Hatta maddi şeyler...hediyeler bile ikram ettim....bunlar uzun hikaye ... Evin niçinde hiç kimse, Perihan bile şüphelenmiyordu. O kadar sinsi bir kadın ki... ne gibi diyeyim? Yılan! Her işin içinden süzülüp geçiyor, izini belli etmiyor."

Gösteriş Meraklısı/ Lüks Düşkünü Canan, sarayda büyümenin de tesiri ile gösterişten ve küksten hoşlanır, her şeyin en mükemmeline sahip olmak isterdi. Lami'yi de bu konuda bunaltıyor fakat, maddi her türlü isteğini yaptırıyordu. "Bu küçük odada oturulur mu? Ben saraylara alıştım. Eğer Şakir Bey'in köşküne yakın olmasaydı, buraya gelmezdim."

Savurgan Lami, ne kadar uğraşsa da, borçlansa da, Canan'ın harcamalarına ve savurganlığına yetişemiyordu. "masrafına dayanmak pek güç; vakia şirkette muavinliğe yükselmiş, maaşı da iki misli artmıştı. Fakat aylığı yirmi günde bitiyor, evin adı masraflarından fazla, Canan'ın üst baş sarfiyatı müthiş. Kadın, bir ipek çorabı iki defadan fazla giymiyor, adi kumaştan elbise ve çarşaf beğenmiyor, sahte bir mücevher takmak istemiyor, halbuki elmaslara çok zaaf gösteriyordu. Lami, zevcesinin istediği bir pantantifle, bir yüzüğü almak için, şirketin kasasına iki yüz lira daha borçlanmıştı."

Hileci Canan başı sıkıştığında, ustalıkla hile yapar, kendisine herkesi inandırır. Bu huyu, kendisine gizli bir gurur veriyordu. "Kocasını dışarıya çıkınca, genç kadın, bir aynanın önüne gitti, saçlarını düzeltti ve kendi kendine bakarak, şeytanca gülümsedi: Bir saat evvel, kocasının öfkeli yüzünü gördüğü zaman, bir fırtına kopacağını tahmin etmiş fakat Lami'den evvel davranmış, onun bütün cesaretini kırmış, zavallıyı tekrar, bir daha aldatmıştı. Kendi muvaffakiyetine gülüyor, münakaşalarda Lami'nin ciddiyetine, kendi sahtekarlığına ve aktrisliliğine gülüyordu. Aldatmak, tatlı şeymiş hakikaten."

Kurnaz Canan, parayı sever, fakat parayı kullanırken gayet kurnaz davranırdı. Şakir Bey Bile kızının kurnazlığını söylerdi "kendisi biriktirir ama başkasına sarf ettirir. Gayet acayip tabiatı vardır."

Vicdansız Canan, aniden ortaya çıkan annesi karşısında şaşkındı. Giyimi ve konuşmasıyla kendisine yakıştıramadığı, çevresine tanıtmak istemediği kadına son derece vicdansız davranıyordu. "Cadı karı! Bir daha sen aşağılara inmeyeceksin! Bir daha sen misafirlerin oturduğu odaya girmeyeceksin! Bir daha bu odadan dışarıya çıkmayacaksın!Anladın mı?Kulağına giriyor mu? Ha? ...sonra...işitmedim deme! Vallahi seni boğarım. Senin yüzünden katil olurum! Anlıyor musun söylediklerimi? Cadaloz! Cadaloz! Yüzümü öyle hain hain ne bakıyorsun!"

Bedia (Sadık)

Karakter Bedia Hanım, Lami Bey ile beş yılı aşkın süredir evlidir, kocasından her zaman iyi muamele gören ve mutlu bir hayatı olan kadının, kocasının yaşamına Canan'ın girmesiyle boşanması bir olur. Bedia'nın bakımsız, sade hallerinin yanında, Canan'ın güzelliği ve gösterişli, süslü görüntüsü, kocasını cezbe etmiştir. Bedia'nın sinirini zorlayan zamanlar olmuş, geleceği ve evliliği hakkında sürekli kuruntulara düşmüştür. Ancak, Bedia daima faziletli tanınan, namuslu,mantıklı bir kadındır.

Aktiviteler Bedia; babası Abdulvahap Bey'in bahçesinde zaman geçirmekten keyif alır. Babasıyla sohbet eder. Sabahları, Gülşen dadı'nın kendisine hazırladığı sütlü kahveyi içer. Kocasıyla birlikte diktikleri güllere bakar, mutlu olur.Çoğu zaman da, iskeleye inerek denizi seyreder. Yalının arka tarafına geçerek küçük koruda

kitap okur, çimenlere uzanır.

ÖRNEK ANILAR

Mantıklı Bedia, kocasıyla yaşadıkları tartışmanın neticesinde, Lami'nin birkaç gündür eve gelmemesine üzülüyordu. Ancak, mantıklı davranıyordu. Kocasına sitem etmek yerine, konuşarak, uzlaşarak sorunlarını çözmeye çalışıyordu. "Beybaba, gidip kendisini bulacağım. Artık bu hale bir nihayet versin, söyleyeceğim. Eve gelsin, o günkü meseleyi konuşalım, anlaşalım."

Kuruntulu Canan, çok güzel bir kadındı, Lami'nin de hareketlerindeki değişim, Canan'a karşı davranışları Bedia'yı düşündürüyor, kuruntularla boğuşturuyordu. "Fakat, yine ince bir nokta onu düşündürüyor: Kocasını, o kadını seviyor mu? Yoksa ona karşı geçici bir heves mi duyuyor? İşte, her şey burada. Eğer seviyorsa felaket, Bedia'nın bütün gayretleri boşa gidecek; sevmiyor hevesini almak istiyorsa, genç kadın kocasını yeniden kazanacağına emin."

Namuslu Kocasının Canan ile yakınlaştığının farkında olan Bedia, Şakir Bey ile dertleşiyordu. Şakir Bey kendisine, kocasını aldatmanın, kısasa kısap yapmanın, O'nu geri döndürmek için tecrübe edilmiş bir yöntem olduğu nasihatini veriyordu. Bedia'nın bu düşünceye bile tahammülü yoktu. Şakir Bey'i tersledi. "Bu nazariyelere aklım ermiyor, beyefendi."

Bakımsız Bedia, dış görüntüsüne, bakımına hiç dikkat eden bir kadın değildi. "Misafirler birdenbire geldikleri için Bedia'nın kıyafetinde ihmal var. Hoş, bu kadın en kalabalık meclislerde bile sadelikten kurtulamamıştır. Saçlarıyla meşgul olmaz, yüzüne hiç pudra sürmez, en solgun günlerde bile gözlerini sürmesiz, dudaklarını boyasız bırakır, lavanta da kullanmaz."

Lami (Budala)

Karakter Lami; karısı Bedia ile mutlu bir evliliği varken, güzeller güzeli ve işveli Canan'a kayıtsız kalamadı. Saflığının da tesiriyle, karısını boşayıp, Canan'ı nikahladı. Ancak, Canan'ı ölesiye kiskanıyor, kurunlularıyla boğuşuyor, fesat, merkalı, çıkarıcı bir adam haline geliyordu. Tüm fedakarlıklarını sadece Canan için yapıyordu.

Aktiviteler Lami, Canan'ın bitmek tükenmek bilmeyen masraflarına yetişmek için çok çalışırdı, tercüme yaparak gününü geçirirdi. Deniz üzerindeki gazinolara gitmekten ve bira içmekten de hoşlanır, keyifle ifa ederdi, ama en sevdiği aktivite karısı Canan'la olmaktı.

ÖRNEK ANILAR

İhmalkar Lami iş yerinde her şeyi titizlikle yapan bir adamken, Canan ile münasebetinden sonra ihmalkar tavırlar sergilemeye başlamıştı. Bu konu Şakir Bey'in de dikkatinden kaçmıyor, şikayetleniyordu. "Ben de epey zamandır, Lami'nin hareketlerinden şüpheleniyordum. Yalnız ailesine değil, şirketteki vazifesine karşı da ihmalleri var. Bu çocuğa ne oldu bilmem ki"

Kurnaz/Fesat Lami, Bedia'dan bir an evvel boşanabilmek için kurnazlık yaptı, kadını kışkırtarak kavga çıkmasına neden oldu. "Son rabıta da iki tarafın sınırlı birer çekişiyiyle koptu. Lami'nin de istediği bu. Zevcesine karşı hiçbir sitemde bulunmaya hakkı olmadığı için, onu kolay terk edemeyeceğini anlayarak böyle bir neticeyi kendi arzusuyla tertip etmiş, Bedia'nın fena bir münakaşadan sonra çekilip gitmesini beklemişti. Boşanmak gibi haşin bir hareket yapmadan evvel, bir kadını kendi kendine kocasından ayrılmaya sevk etmek için, Lami bu son mücadeleyi hazırladı."

Kıskanç Lami, Canan'ı herkesten kiskanıyordu, bunu dile getirmekten de çekinmiyordu. "Evet, Orhan Bey'den de, Faik'ten de, o bücür Ali'den de kiskanıyorum."

Kuruntulu Lami'nin aklında daima Canan ve Canan ile alakalı şüpheler vardı. Bu aşk, O'nu kuruntulu bir adam haline getirmişti. Kafasında sorular, düşünceler dönüp duruyordu. "Canan, Orhan Bey'le Beyoğlu'na niçin gelir? Sonra, bir mücevherat mağazasına niçin girerler? Aralarında ilerlemiş bir münasebet mi var? Kadın yalan mı söylüyor? Daha aşkın ilk aylarında aldatılıyor mu? Kabil değil. Bu çocukça bir muhakeme."

Meraklı Lami küçük yaşlarından itibaren, meraklı karakteri olan biriydi. Özellikle yatak odalarını gizlice karıştırmaktan hoşlanırdı. "Bazı kadınların bütün hüvviyetini yattığı oda ifşa eder, orada, kadının ruhu da vücudu gibi çıplaktır. Lami küçükken beri böyle düşünür, akrabasından kızların, kadınların yatak odalarına haberleri olmadan girer, eşyayı saatlerce gözden geçirmekten zevk alırdı."

Saf Lami'nin Bedia'yı terk etmesi, Canan ile gizli münasebete girmesi ve ardından yaşanan acıların hepsi, esasen Hami'nin saflığının neticesiydi. Arkadaşları da bu konuda hayıflanır, kendisi için üzülmelerdi. "İyi çocuktur şu Lami...fakat saflığı yüzünden bir kadına kandı işte...Günün birinde aldandığını anlayacak, anlayacak,eminim ama..." Herkesin konuştuğu dedikodulara Lami inanmadığında, arkadaşı Selim artık kendisine sitemkar yaklaşıyordu. "Yavrumsen, senin bu kadar, çocukça saf olduğunu bilmezdim. Canan'a bu ne itimat? Zevceni ilahi bir mahluk mu zannediyorsun?"

Kibirli Bedia'nın ninesi Ferhunde Hanım, damatları Lami'yi sevmekle birlikte, kendisinin kibirli olduğunu biliyordu. "Sorma kızım...o oğlanı ben de severdim. Cana yakın bir çocuktur. Azıcık kibirliydi ama...o hali de hoşuma gidiyordu. Erkeğe kibir yakışır kızım."

Fedakar Lami, Canan'ın yanında, kadının hizmetçisi gibi davranıyor, O'nun için her türlü fedakarlığı zevkle yapıyordu. "Her arzusunu yerine getiriyordu. Artık yemekte, salonda, sokakta bile ona hizmet ediyordu. Bu mahkumiyetini herkese göstermekten de zevk duymaya başladı."